

Asia: VN/13551/2019

Valtioneuvoston periaatepäätös Kiertotalouden strategisesta ohjelmasta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen luonnonsuojeluliitto kiittää lausuntopyyntöä ja toteaa seuraavaa.

Luonnoksen haasteena on hyvin teollisuus- ja viranomaislähtöinen näkökulma. Yksityinen ja teollinen kuluttaja sekä toisaalta aktiivinen kansalainen ja yrittäjä ovat kuitenkin kiertotalouden keskeisimmät toimijat, jotka on saatava liikkeelle. Pelkät ulkokohtaiset hallinnolliset toimenpiteet voivat muuten päätyä tehottomaksi narulla työntämiseksi.

Ohjelmaesityksestä puuttuu kiertotalouden ympäristöystävällisin ja jalostusasteeltaan korkein osa eli uusiokäyttö. Tämän johdosta esitämme uutta lukua 4.6. Uudellenkäyttö jää lapsipuolen asemaan, jos suunnitelmia tehdään vain neitseellisiä luonnonvaroja käyttävien yritysten lyhytnäköisistä intresseistä ja vientiteollisuudesta lähtien. Digitalisaation ja logistiikan yrityksiä on kannustettava uudelleenkäyttöön ja perinteisen teollisuuden uudistumiseen.

Ohjelma on syytä saattaa konkreettiselle käytännön tasolle. Siksi esitämme uutta lukua 4.7, joka pureutuu keskeisiin kiertotalouden käytännön ongelmiin ja ratkaisuihin.

Kiertotalouden täytyy olla keskeinen osa talouden ekologista jälleenrakennusta ja rakennemuutosta kestävään talouteen. Siksi tarvitaan kiertotalouden innovaatio- ja kehitysohjelma, johon sijoitetaan riittävä osuus (esimerkiksi 30 %) Suomen EU:n elpymisrahoista. Asiaa tukemaan tarvitaan kunnianhimoiset työllisyys-, innovaatio- ja yrityskehityksen tavoitteet. Hallinnon tulee ymmärtää kiertotalouden kehittäminen merkittävänä työllistämisen ja uusteollistamisen mahdollisuutena, johon on tartuttava viipymättä.

Kappalekohtaiset kommentit

1 Johdanto

Kiertotalous on loistava mahdollisuus vahvistaa myös vaikeassa työmarkkina-asemassa olevien, kuten vajaatyökykyisten, pitkäaikaistyöttömien ja kielitaidottomien maahanmuutajien työllistymistä.

Siirtymän aikaansaamiseksi tarvitaan ohjausta, koulutusta ja neuvontaa. On tärkeää suunnitella nopea siirtyminen ohjelman toimeenpanoon. Tarvitaan kiertotalouden uusteollistamis- ja työllistämishjelma. Valtion toimijoiden tulee kääriä hihansa todellisten konkreettisten tulosten eli tuotteiden, palvelujen ja työllisyyden tuottamiseksi.

Ohjelmaan tulee lisätä konkreettisia tavoitteita nykyisen talouden haastavimpia jätteitä tuottavan tehottoman toiminnan muuttamiseksi resursseiksi ja globaaleiksi kiertotalouden innovaatioiksi. Niistä syntyvät myös kansainväliset kiertotalouden suuryritykset.

Tavoitteiden toteuttaminen edellyttää riittäviä panostuksia. Toimintaan tulisi sijoitettua esimerkiksi 30% elpymispaketin varoista. Tuloksellista toimintaa ja toimijoita sitoutetaan jatkorahoituksella ja epäonnistuneet toimijat korvataan tehokkaammilla. Toimialoille tulee järjestetää kilpailutus tehokkaista, kunnianhimoista ja innovaatiivisista ohjelmista. Näin käynnistetään kaupallisia toimijoita, kuluttajia, kansalaisia, yrittäjiä, teollisuutta, kauppaa, järjestöjä, koulutustahoja, kuntia sekä viranomaisia aktivoivat sektorikohtaiset innovaatio-kilpailutusohjelmat Green deal- rahojen avulla.

2 Lähtökohdat

Koska toista planeettaa ei ole saatavilla, primäärisiin raaka-aineisiin perustuvat talouskasvu ja teollisuus ovat tiensä päässä. Raaka-aineiden ja energian kulutusta tulee vähentää voimakkaasti ja nopeasti. Tämä täytyy huomioida valtion teollistamis- ja työllisyysohjelmissa. Uutta teknologiaa tulee toteuttaa korjattavana ja kierrätettävänä.

Suomesta tulee tehdä maailman johtava kiertotalousvaltio. Olisi tärkeää saavuttaa EU:n CMU-luku mahdollisimman pian ja mennä sitten EU:n kärkeen.

Muutos tehdään innovaatioilla, jotka ratkaisevat vaikeimmat globaalit uudelleenkäyttö- ja kierrätysongelmat energiatehokkaasti ja jätehierkian mukaisesti. Kiertotalouden innovaatio-ohjelma

voi tuottaa myös seuraavan sukupolven maailmantalouden suuryrityksiä. Kiertotalousinnovaatiot ja niiden kaupallistaminen ovat talouden kehityksessä esimerkiksi primääriraaka-aineiden tuottoa, kuten kaivosteollisuutta, tärkeämpi ja lupaavampi uuden teollisuuden ala. Siihen valtion kannattaa sijoittaa teollistamisvaroja.

Kiertotaloudessa tulee olla kunnianhimoiset tavoitteet nyt jopa laittomassa tilassa olevissa sekä vaikeimmissa ja huonoimmin kierätetyissä jäteluokissa.

Kiertotalouteen tulee asettaa kunnianhimoiset työllistämistavoitteet ja siihen tulee sijoittaa työllistämistä- ja teollistamisvaroja. Globaalit kiertotalousinnovaatiot ovat talouden viisasten kivi, joilla voidaan nostaa kestävä kasvun potentiaali moninkertaiseksi.

3 Tavoitteet

Tavoitteisiin tulee lisätä työllisyys: Esimerkiksi yksi kiertotalousasiantuntija, joka olisi neuvoja, valvoja ja kierrätystyöntekijä 1000 henkilön paikallista yhteisöä kohden, toisi 5000 työpaikkaa koko maahan.

Tavoitteisiin tulee lisätä sekäjätteen määrän vähentäminen nopeasti murto-osaan nykyisestä ja kierrätysmateriaalien määrän vastaava nosto. Jätehierarkian mukaisesti myös autojen sisustuskomponentit ja kodinkoneet sekä niiden osat ja komponentit tulee saada kiertoon. Myös kaivannaisjätteet pitää saada suurimpana ja vaarallisimpana jäteluokkana kiertoon.

Uusiutumattomien luonnonvarojen kulutuksen vähentymistavoitteeseen tulee lisätä vastaava uusiutuvien luonnonvarojen vähennystavoite. Kotimaan primääriraaka-aineiden kokonaiskulutuksen 2035 tulisi laskea 70 prosenttiin vuoden 2015 tasosta. Tämä tukisi myös hiilinetraalisuutta ja biodiversiteettiä.

Yksi iso linjauksikysymys on, että myös vientituotteiden valmistukseen käytetyt luonnonvarat tulee lukea tavoitteen piiriin. Nyt esitetty raaka-aineiden rajaton tarjoilu vientiteollisuudelle olisi kilpailun vääristämistä eikä se olisi globaalisti vastuullista. Vientiteollisuudelle tulee asettaa vastaavat uusiutumattomien ja kestävien uusiutuvien luonnonvarojen käytön laskutavoitteet. Vientiteollisuuden tulee muuttua innovatiiviseksi ja siirtyä raaka-aineista enemmän esimerkiksi globaalien palvelujen välittäjäksi. Velvoite liittyä myös vientituotteiden kestäväyyden, ympäristöjalanjäljen ekotehokkuuden ja kierrätettävyyden parantamisesta suhteessa kansainvälisiin toimiin ja tuontituotteiden vastuullisuusvaatimuksiin.

Resurssien tuottavuuden tulisi viisinkertaistua vuoden 2015 tilanteesta vuoteen 2035 mennessä. Kierrätyksen ja uusiokäytön lisäämisellä on tavoitettava monikertainen tuottavuus.

Materiaalien kiertotalousasteen tulisi kaksinkertaistumisen sijasta viisinkertaistua vuoteen vuoden 2015 tasosta vuoteen 2035 mennessä. Kierrätyksen ja uusiokäytön lisäämisellä on mahdollista tavoittaa nykyiseen verrattuna monikertainen kiertotalousaste.

Kuluttajien sekajätteiden määrä pitäisi saada vähentymään nopeasti murto-osaan nykyisestä. Uudelleenkäytölle tulee asettaa vähintään 20 %:n lisäystavoite. Kun Syke tutki huonekaluja, sähkölaitteita, vaatteita, kenkiä ja urheiluvälineitä ja sai suuntaa-antavan tuloksen, että niistä uudelleenkäytetään noin 2%. Baijerilaisella jäteasemalla 16 % oli sellaisenaan uudelleenkäyttökelpoista, ja vain 20 % oli sellaista mitä ei voinut mitenkään uudelleenkäyttää. Erilliskertäystä yhteiskuntajätteestä pitäisi ainakin tuo 20 % saattaa uudelleenkäyttöön.

Uudelleenkäyttöä pitäisi lisätä 5 % vuodessa ja sitten 10% vuodessa, kunnes kuluttajien kodinkoneet, huonekalut ja elektronikka ovat 95 % uudellenkäytettäviä. Myös 50 % tekstiileistä pitäisi olla korjauksessa, uudistuksessa ja siten uudelleenkäytössä viimeistään vuonna 2035.

Rakennusmateriaalien ja pakkausten useamman kerran uusiokäytettävyyden tulee olla 90% vuoteen 2035.

Kaivannaisjätteiden määrää on pudotettava 95% vuoteen 2035. Vaarallisten kaivannaisjätteiden tuotto on lopetettava. Vanhat vaaralliset jätteet on kierrätettävä tai pysyvästi stabiloitava vuoteen 2035 mennessä.

Paikallisessa kierrätyksessä ja uusiokäytössä tulee olla nopea 5000 työpaikan tavoite 2025 sekä vuoteen 2035 10 000 työpaikan tavoite. Lisäksi voidaan asettaa suurempi uusien työpaikkojen tavoite uusiokäytön ja kiertotalouden innovaatiivisissa ratkaisuisissa ja globaalissa palveluteollisuudessa.

4 Ministeriöiden toimet kiertotalouden edistämiseksi

4.1 Kiertotalouden kannusteet

Tarvitaan erityisiä kannustimia, opastusta ja vastuuta kuluttajille ja kansalaisille. Ympäristötietoisuus on kasvanut, mutta tiedot ja vastuu omista valinnoista ja toimista arkipäivässä eivät seuraa tätä.

Julkiselle sektorille tulee luoda tavoitteita energia- ja resurssitehokkaiden ratkaisujen hankkijana, uudellenkäyttö huomioon ottaen. Tulee selvittää uudelleenkäytön mahdolliset esteet ja poistaa ne.

Kuluttaja ja aktiivinen kansalainen kiertotalouden keskiössä

Yksityiset kuluttajat ja yritykset voivat osaltaan ratkaista kulutukseensa ja jätteiden kierrätyksestä merkittävään osaan kiertotalouden haasteista. Kuluttajat ja kansalaiset ovat kiertotalousyhteiskunnan avainpelaajat niin kaupassa kuin kierrätyksessä että myös työpaikoilla.

Kuluttajalle on tarjottava mahdollisuus arvioida ja vertailla tuotteiden ympäristöjalanjälkiä kaupassa, tulla palkituksi onnistumisista kierrätyksessä, mutta myös ojennetuksi virheistä saastuttaja korjaa jälkensä periaatteella. Tämä voidaan toteuttaa osin jo olemassa olevai kauppojen mobiilialustoja hyväksi käyttäen ja ympäristömerkein.

Sekajäte on kunnallisten jätehuoltolaitosten palvelu resurssien haaskaamiseen ja ympäristön pilaamiseen turhilla kaatopaikoilla ja jätteenä. Jätteen lajittelu tulee määrätä pakolliseksi sekä kierrätystä ja uudelleenkäyttöä neuvoa, opastaa ja avustaa. Tarvitaan myös sanktioita ja valvotaa. Pilaaja maksaa -periaatteen täytyy koskea henkilö- ja yrityskuluttajia.

Paikalliset vapaaehtoiset ja palkatut kierrätysneuvojat voisivat huolehtia sekajätteen tuoton lopettamisesta. Tämä on työllistävä toimi, jossa tavoitteena on, että jokaista 1000 hengen yhteisöä kohden palkattu kierrätysneuvoja, joka organisoii tehokasta materiaalien kierrätystä. Yritysten kierrätyksestä huolehditaan myös vasttuhenkiläjen toimesta. Tavoitteena on että jokainen tuntee henkilökohtaisesti kierrätyksestä opastavan yhteyshenkilön. Kierrätysjakeisiin paikallisesti otetaan mukaan esimerkiksi alumiini, kupari, teräs ja rauta sekä varmistetaan pienelektroniikan sekä paristojen kierrätys. Kierrätyshenkilöt avustavat erityisesti vanhusten kierrätystoimia.

Paikalliseen kierrätystoimintaan voi liittyä kolmannan sektorin kirpputori ja ylijäämäärüuan jakotoimintaa. Paikallisen kiertotalouden työllistämistavoite on välittömästi 5000 työpaikkaa sekä hyötynä myös sekajätteestä eroon pääsy.

Jäteverolla voisi ja pitäisi rahoittaa myös uudelleenkäytön infrastruktuuria. Kierrätyskeskusten tai vastaavien toimijoiden verkoston pitäisi kattaa koko maa. Esimerkiksi Syke voisi selvittää paljonko kolmannan sektorin toimijat tarvitsevat rahoitusta uudelleenkäyttöpalveluiden tarjoamiseksi. Jäteveroa tulee tarvittaessa korottaa.

Kiertotalous ei voi olla materiaalisesti kasvava talous. Verojen tulee kohdistua kuluttajatasolla luonnonvarojen ylikulutukseen. Ihmisen kohtuulliset perustarpeet on turvattava, mutta sen ylittävältä osalta tulee ilmasto-, luontokato- sekä saastumisvaikutukset globaalisti saattaa tuotteiden hintoihin ja kierrätyskannustimiin. Jokaisella meistä on oma kohtuullinen ekologinen jalanjälkemme ja hiilireppumme, ja sen ylittävältä osalta kulutusta pitää leikata ja ohjata kestävämpään suuntaan.

Kaavoituksella ja etätyöllä tulee vähentää fyysisen liikenteen tarvetta. Rakennusten purun sijasta tulee tukea korjaamista. Rakennus- ja purkuosien sekä rakennusirtaimen uudelleenkäyttöä tulee edistää tarvittaessa myös säädösmuutoksilla.

Digitalisaation haittapuoli – energiasyöppöys – tulee tiedostaa ja saada hallintaan.

Rahoitusta pitää antaa pienille ja keskisuurille yrityksille. Vientiä syntyy jos onnistutaan. Julkisella rahalla pitäisi rahoittaa vaan kestävää toimintaa.

Kestävä rahoitus tarvitsee tuekseen myös auditointeja.

4.2 Kiertotalouden markkinat

Resurssien tuottamisen rinnalle tarvitaan säästämisen mittari.

Pitää saada aikaan uudelleenkäyttötoimijoiden verkosto joka kattaa koko maan. Sosiaalisten tai yleishyödyllisten toimijoiden muodostamana se tuottaa sekä ympäristö- että sosiaalisia hyötyjä.

Kierrätysmateriaaleista tarvitaan paljon tiedotusta.

Kiertotaloushankkeita tukeviin verkostoihin tulee ottaa alusta lähtien mukaan hankkeiden paikallisyhteisöt sekä ympäristö- sekä luontojärjestöt (myös eettinen ja sosiaalinen kestävyys). Verkoston toiminnan tulee olla julkista, avointa ja läpinäkyvää mukaan lukien tietojen kattava saatavuus internetissä. Århusin sopimuksen hengessä kansalaisyhteiskunnan osallistaminen, riippumattoman tiedonsaannin turvaaminen, kuuleminen ja ymmärtäminen ovat keskeisiä hankkeiden tavoitteita.

Esitetty panttimalli kuulostaa hyvältä – kunhan siitä tai mistään tottajavastuujärjestelmästä ei tule sellaisia, että se ohjaa kierrätykseen ennen uudelleenkäyttöä. Ensin tulee katsoa mikä kelpaa uudelleenkäyttöön ja sitten loput materiaali kierto. Tuottajavastuujärjestelmiin pitää lisätä

uudelleenkäytövelvoite – kumppaneita saa sosiaalisin perustein toimivista uudelleenkäyttöorganisaatioista, kuten kierrätyskeksuksista. Pitää toki olla valmis jotain maksamaan.

Uudelleenkäyttöä voi kannustaa myös kuluttajalle maksettavalla raaka-ainekorvauksella ja sosiaalisella kannustuksella. Markkinoilla voisi toimia esimerkiksi kuluttajien ja huoltopalvelun tarjoajien yhteisöjä, jotka edistävät kierrätystä.

End of Waste: Unelmamaailmassa mistään tavarasta ei tulisi jätettä ennen kuin se on käynyt uudelleenkäyttötoimijan tarkastuksessa ja todettu uudelleenkäyttöön (sellaisenaan, korjattuna, uudeksi tehtynä tai komponentteina) kelpaamattomaksi. Menettelyjen tulee perustua aina kattavaan ympäristö- ja luontovaikutusten selvittämiseen. Niissä tulee huomioida haitta-aineiden virrat taseina raaka-aineesta ja prosessista sekä prosessoinnista tulevat haitat.

Kiertotaloustuotteiden tulee olla mahdollisimman hyödyllisiä ja uudelleen kierrätykseen tai hyötykäyttöön soveltuvia. Menettelyn järkevyyttä tarkistetaan inressivertailuna hyötyjen ja haittojen suhteella huomioiden kokonaisprosessin talouden ja ympäristötaseet. Taloudelliset kannustimet eivät saa ohjata jätteen haitalliseen näenäiskiertotalouteen, josta on merkkejä esimerkiksi betonijätteen käytössä maarakentamiseen.

Kansalaiset tulee ottaa huomioon toimijoina eikä vaan kohteena. Työelämä muuttuu ja yhä useammin ihminen kokoaa leipänsä pienistä palasista – niistä osa voisi monillakin liittyä kädentaitoihin ja uudeksi tekemiseen.

4.3 Kiertotalous keskeisillä sektoreilla

Kuluttajat ja kansalaiset ovat kiertotalousyhteiskunnan avainpelaajia kaupassa, kierrätyksessä ja työpaikoilla. Kuluttajalle on tarjottava mahdollisuus arvioida ja vertailla tuotteiden ympäristöjalanjälkiä kaupassa, tulla palkituksi onnistumisista kierrätyksessä, mutta myös ojennetuksi virheistä saastuttaja korjaa jälkensä periaatteella.

Luonnonvarojen käytön kansallinen sopimus olisi oiva paikka puhua myös kohtuullisuudesta ja materiaalsen kulutuksen vähentämisestä. Uudelleenkäytön potentiaalia pitäisi tutkia, samoin sen esteitä.

Tieto kulutuksen vaikutuksista pitäisi saada palvelemaan kuluttajia arkipäivässä mm. kauppojen asiakkaiden mobiilialustoilla, mukaan lukien tuotteiden vertailumahdollisuudet.

Keskeinen tavoite on ekotehokkaiden ja hiiltä sitovien materiaalien kuten puun käytön lisääminen ja hiilipäästöjä voimakkaasti tuottavan betonin käytön vähentäminen.

Kaavoituksessa tulee panostaa liikkumisen tarpeen vähentämiseen. Kiinteistöjen käyttötarkoitusten muutoksissa käytetyltä ei voi aina vaatia samaa kuin

uudelta.

Julkisten tilojen yhteiskäytölle voisi asettaa tavoitteita. Tilojen käytössä tuetaan etätyömahdollisuuksia. Kierrätysmateriaalin käyttö korkeatasoisina rakennusmateriaaleina ja tuotteina esimerkiksi pelkän maarakennukseen liittyvän dumpkauksen sijasta on tärkeää.

4.4 Kiertotalouden innovaatiot, digitalisaatio ja osaaminen

Kiertotalouden edistämisessä tulee pistää enemmän painoa sanalle "kehitys" kuin "kasvu" – ja kansainvälistymisen ohien myös kehitys ja parantaminen kansallisen tason toiminnassa.

Välityömarkkinoilla ja työvoimaviranomaisilla voi olla kiertotaloudessa iso rooli.

4.5 Kiertotalousulkopolitiikka kestävän kehityksen tavoitteiden tukena

-

+ 4.6 Uusiokäyttö kiertotalouden ja sen innovaatioiden ytimessä

Jätehierarkian mukaan uusiokäyttö on ensisijainen muihin kiertotalouskäyttöihin nähden. Se on energiatehokkain, vähiten jätettä tuottava, ilmastoystävällisin, vähiten luonnonvaroja kuluttava ja "jalostusarvoltaan" korkein kiertotalouden muoto. Perinteinen uusien tuotteiden tuottamiseen ja raaka-aineiden kulutukseen perustuva teollisuus ei lobbaa tämän puolesta. Toisaalta se on yhteiskunnalle ja ympäristölle tehokkain ratkaisu. Uusiokäyttö, tuotteiden uudistaminen ja korjaus ovat suuri tilaisuus ja mahdollisuus myös digitalisaatio- ja logistiikkainnovaatioille ja uusille teknologia yrityksille. Tuotteiden ja niiden osien sekä komponenttien liisuus ja vuokraus ovat tulevaisuuden ratkaisu, joka on moninverroin realistisempi verrattuna raaka-aineiden liisaukseen.

On toki selvää, että yhdyskuntajätteet ovat pieni osa kokonaisjättemäärästä (jota nostaa etenkin kaivosteollisuus). Se häviää materiaalivirtamielessä vaikka rakentamiselle ja muulle teolliselle toiminnalle kirkkaasti. Kuitenkin uudelleenkäytössä on muita yhteiskunnan kannalta oleellisia edullisia аспектеja – kuten sen työllistävyys. Keski-Euroopassa on arvioitu, että uudelleenkäyttö työllistää kahdeksankertaisesti kierrätykseen verrattuna.

Uudelleenkäyttö ja sen innovaatiot on otettava käyttöön myös vaikeimpien resursseja eniten hukkaavien toimintojen, kuten auto-, elektroniikka, kodinkone- ja rakennusteollisuuden sekä kuluttajakkausteollisuuden uudistamisessa. Materiaalien liisaamisen sijasta seuraavan tason innovaatio on kuluttakestokäyttötuotteiden kuten elektroniikan, kodinkoneiden sekä autojen ja niiden osien liisaaminen päivittämistä ja korjaamista varten.

Uudelleenkäyttö on edelleenkin EUn silmissä se kaikkein arvokkain tapa käsitellä jätteeksi päätyvässä olevaa tavaraa ja “puolivalmistetta” (siis vaikka kangasta, joka sinällään käyttökelvottomasta vaatteesta saadaan). Elinkaaren pidentäminen on taas päivän sana. Tämän vuoden alusta EU edellyttää jäsenvaltioilta uudelleenkäyttömäärien (muutamien yleisten kategorioiden) ja uudelleenkäytön edistämiseksi tehtyjen toimien raportointia.

Uudelleenkäytölle on asetettava mitattavat tavoitteet – kun sitä kerran mitataan.

Uudelleenkäytön koulutukselle ja neuvonnalle tarvitaan rahoitusta. Rahoitusta tarvitaan myös pienten ja keskisuurten yritysten ympäristömyötäiseen innovaatiotoimintaan silloin, kun yritetään kehittää ja parantaa oloja kotimaassa – eikä vain silloin, kun yritetään vientimarkkinoille.

Jos uudelleenkäyttöä tuettaisiin niin, että ympäri maan ihmisillä olisi suhteellisen samanlainen pääsy uudelleenkäyttöpalveluiden äärelle (ostaa ja lahjoittaa, mahdollisesti korjauttaa, vuokrata jne.) niin työpaikkoja syntyisi tuhansittain. Ne olisivat hyvin monenlaisia ja -tasoisia työpaikkoja. Sellaisia, joissa ei tarvita paljon kielitaitoa tai ammatillista osaamista ja sellaisia joissa tarvitaan korkeaa osaamista (kuten vaikka muotoilu ja liiketoiminnan kehittäminen). Ruotsissa korjauspalveluiden vähentäminen paransi maahanmuuttajien työllistymistä merkittävästi. Monet tulevat maasta, jossa vielä on kädentaidot oleellisia.

Uudelleenkäyttö on vaarassa jäädä materiaalkierrätyksen jalkoihin, mutta sillä on monia etuja:

- Paremmat ympäristövaikutukset / käsitelty tonni (vaikka tonneja onkin vähemmän)
- Paljon enemmän työtä, joka vielä on erittäin merkitykselliseksi koettua – ja paikallista.

- Paljon mahdollisuuksia tukea esim kulttuurialan toimijoita – edistää luovuutta ja synnyttää innovaatioita.
- Vastaa paremmin ihmisten toiveeseen toimia oikein ja parhaalla mahdollisella tavalla.
- Tasaa yhteiskunnallista epätasa-arvoa, kun köyhälläkin on mahdollisuus hankkia laadukasta tavaraa.
- Helppo yhdistää viestintää ja tietoisuuden edistämistä kiertotaloudesta ylipäätään.

Tarvitaan uusiokäytön ja kierrätyksen kansallinen ohjelma. Uusiokäyttö sekä sen logistiikan ja digitaalisten ratkaisujen kehittäminen tulee asettaa jätehierakian mukaisesti ensisijaiseen asemaan kaikissa kohdissa tässä ohjelmassa sekä EUn elpymisrahojen käytössä.

Käytännön toimenä työllistettäisiin nopeasti paikallisesti 5000 henkilöä uusiokäytön ja kierrätyksen paikallistoimiin, ja 10 000 henkilöä 2035 mennessä.

Vastuuministeriöt: YM, TEM, MMM, VM

Muut toimijat: Yritykset, järjestöt, kunnat, teollisuus, kansalaiset, keksijät, Business Finland, Sitra

+4.7. Käytännön kiertotalouden haastavat ja kunninhimoiset ratkaisut ja niiden innovaatio-ohjelma EUn elpymisrahajon priorisoituna käyttönä

Kiertotaloudessa tulee olla kunnianhimoiset tavoitteet nykyisellään jopa katastrofaalisen laittomassa tilassa olevissa, sekä vaikeimmissa ja huonoimmin kierätetyissä jäteluokissa.

Tällaisia ovat ainakin:

1) Kaivannaisjätteet. Kysessä on usein metalli-, talkki- ja mahdollisen grafiittikaivosteollisuuden osalla vaarallisista hapanta kaivosvalumaa aiheuttava sulfidimineraalijäte. Jätteet ovat usein vielä vaarallista jätettä vaarallisempia, kuten Terrafame-Talvivaaran mustaliuskesivukivijäte (yli 9% sulfidia). Esimerkiksi nikkelin liukoisuus on 900 mg/L, mikä on 23-kertainen vaarallisen jätteen normiin verrattuna (40 mg/L) ja 180 000 -kertainen pintavesien laatonormiin nähden. Kun vielä huomioidaan jätteen määrä – 1000 miljoonan tonnin jätemäärä suunniteltuja kahta 30 vuoden kaivosjaksoa kohden – kaivos uhkaa johtaa äärimmäiseen kestävyysvajaaseen. Nykyinen lupaviranomaisten laillisia normeja (kaivannaisjätedirektiivi sekä vesidirektiivit) kiertävä ja välttelevä linja (jätteiden vaikutuksia ei selvitetä ja oteta huomioon kaivoksen sulkemisen jälkeen) on kestämaton riski. Jo tehtyjen jätteiden kierrätys raaka-aineiksi ja kierrättykseen kelpaamattomien osien asianmukainen stabilointi on erittäin merkittävä haaste.

Kaivannaisjätteiden määrää on pudotettava 95% vuoteen 2035, vaarallisten kaivannaisjätteiden tuotto on lopetettava sekä vanhat vaaralliset jätteet on kierrätettävä tai pysyvästi stabiloitava vuoteen 2035 mennessä.

2) Rakennusmateriaalit tulee muuttaa ensisijaisesti uusiokäytettäviksi ja komponentteina kierrätettäviksi. Toisaalta rakennuksien kiertotaloutta on lisättyviä purrettavina ja uudelleen koottavia tai kokonaisen siirrettävinä rakennuksina, vrt. perinteiset hirsitalot. Fossiilisia ja mineraalisia korkean hiilitaseen materiaaleja on korvattava hiilinieluna puuna. Rakennusmateriaalien ja pakkausten useamman kerran uusiokäytettävyyden täytyy olla 90 % vuoteen 2035.

3) Autonromutuksesta tulevat tarpeettomat metalli- muovi- ja kumijätteet, vaaralliset tai vaarallisia POP-aineita ja hiiltä sisältävät jätteet. Autojen istuimet ja sisustuskomponentit on saatava autonosina uusiokäytettäviksi tai kierrätettäviksi takaisin autoihin. Myös autojen rungot ja renkaat on saatava ensisijaisesti esineinä kierrätettäviksi alkuperäiseen tarkoitukseen.

4) Kodinkoneiden ja elektroniikan laitteet osat ja komponentit on tehtävä uusiokäytettäviksi ja kierrätettäviksi alkuperäiseen tarkoitukseen mahdollisesti uudistettuina ja korjattuina laitteina sekä niiden osina. Liisaus ja vuokraus otetaan käyttöön laite- ja osalaitetasolla.

Kuluttajien kodinkoneet, huonekalut ja elektronikka: 95% olisi saatava kokonaisena tai osina ja komponentteina uudellenkäytettäväksi vuonna 2035.

5) Kuluttajatekstiilien, kenkien ja vaatteiden uusiokäyttöä on lisättävä tiukalla aikataululla kasvavasti kahden vuoden kuluessa 10 % ja sitten 5 % vuodessa, tavoitteena vaatteiden keston ja käyttöiän nostaminen maksimaaliselle tasolle. Vaihtuva pintamuoti on muutettava liisaus- ja vuokraustaloudeksi. Vaateteollisuuden toiminta, jossa myymättä jääneet uudetkin hävitetään kaatopaikoilla tai poltetaan, tulee lopettaa ja tehdä laittomaksi. Tällaisten valmiiden tuotteiden polttaminen on lopetettava. Uusiokäytön innovaatiota kehitetään tekstiilien uudistamisena ja korjauksena. Vaatteen tehokkaaksi käyttöiäksi on nostettava vähintään 10 vuotta uusiokäytön ja/tai kierrätyksen avulla.

6) Pakkausmateriaalit sekä nykyiset kertakäyttöastiat muutetaan käteviksi älylogistiikkaan perustuviksi uusiokäyttötuotteiksi ja palveluiksi. Pakkausmateriaaliteollisuus siirtyy vuokraus ja liisaustoiminnaksi.

7) Maatalouden jätehuollon sekä ruokatuotannon kiertotalousohjelma.

Muovimateriaalien kierrätystä ja uusiokäytettävyyttä kehitetään. Ravinteiden talteenottoa ja biokaasun keräilyä ja tuotantoa tehostetaan. Ruuan hävikkiä vähennetään parantamalla sen

lahjoittamista ja myymistä halvalla kaupasta, teollisuuden ja ravintoloiden ruokahävikin vähentämisellä sekä kuluttajien ruokahävikin kontrollilla mm. älypuhelinien ja -laitteiden avulla, ks myös kohta 9.

8) Pantit/vuokrat, raaka-aine- ja liisausmaksut laajasti käyttöön

Uusiokäyttö ja kierrätys on tehokkainta jos siihen liitetään taloudellisia ja sosiaalisia kannustimia. Parhaiten toimiva kierrätysjärjestelmä on tölkkien ja pullojen palautus panttien vuoksi. Yksi ilmeinen heikkous ovat pantit valtioiden välillä. Ruotsin ja Viiron välillä ongelma on ratkaistu laittamalla pakkaukseen molempien Viron ja Ruotsin kierrätysmerkit ja pantit. Toinen ratkaisu Virossa on ollut tarroina liimattavat kierrätysmerkit. Tällaiset voisivat Suomeen tuovat henkilötkin ostaa pakkauksiinsa. Suomen teollisuudelle ja viranomaisille tämäkin on ollut vielä liian vaikeaa.

Tuottajayhteisöt karsastavat pantteja tilanteissa, jossa kierrätys ei tuota nille voittoa.

Esitetään myös väitteitä, ettei vastaavia järjestelmiä voisi rakentaa lukuisten tuotetyyppien johdosta esimerkiksi pattereissa. Verrattuna palautuspullojen nimikkeiden ja viivakoodien määriin, useimmissa tuoteryhmissä on kuitenkin vähemmän tuotteita ja viivakoodien lisäksi voidaan käyttää esimerkiksi RFID-tageja.

Ongelmat voidaan ratkaista teknologialla ja tehostaa pakkausten ja materiaalien sekä vaikkapa kännyköisen kierrätysastetta sopivilla panteilla ja/tai raaka-ainekorvauksilla.

9) Tuotteiden ekologinen jalanjälki ja kierrätettävyys näkyviin ja seurantaan

Yli 10 vuotta sitten VATT, silloinen MTT (nyt LUKE) ja VTT kehittivät järjestelmän kuluttajatuotteiden hiilijalanjäljen esittämiseen kännykkäsovelluksella tuotteiden viivakoodeista. Se oli silloin edellä aikaansa. Nytemmin hiilijalanjälki laskentaa on suurimpien kauppaketjujen mobiilisovelluksissa. Kuluttajille voidaan antaa tiedot usemmaista tuotteiden jalanjäistä ja oma kuutuksen vaikutuksista ml. uusiokäytön ja kierrätyksen.

Tällaisilla sovelluksilla voidaan opastaa uusiokäyttöön ja kierrätykseen sekä kannustaa ja palkita siitä. Myös toiminnan tehokkuutta voidaan seurata.

EUn Green Deal -elpymispakettia tulee suunnata priorisoituihin uusiokäytön ja kiertotalouden toimiin sekä haastavien jäteongelmien ratkaisuihin. Toimintaan tulisi sijoittaa esimerkiksi 30% elpymispaketin varoista siten, että tuloksellista toimintaa ja toimijoita sitoudutaan jarkorahoituksella ja epäonnistuneet toimijat korvataan tehokkaammilla.

Innovaatiokilpailut ja kehitysohjelmat eri ratkaisualoille. Ministeriöille ja toimialoille järjestetään kilpailutus tehokkaista, kunnianhimoista ja innovatiivisista ohjelmista. Käynnistetään kaupallisia toimijoita, kuluttajia, kansalaisia, yrittäjiä, teollisuutta, kauppaa, järjestöjä, koulutustahoja, kuntia sekä viranomaisia aktivoivat sektorikohtaiset (kohdat 1-9 edellä) innovaatiokilpailuohjelmat ja

kilpailutetut kehitysohjelmat EUn Green Deal-rahojen käytöstä. Toimintaa yhdistetään EU tutkimus- ja kehitysohjelmiin.

Työllisyystavoitteet

Toimille asetetaan nopea 5000 työpaikan tavoite 2025

- sekä vuoteen 2035 10 000 työpaikan tavoite paikallisessa kierrätyksessä ja uusiokäytössä

- uusiokäytön ja kiertotalouden innovaativisissa ratkaisuissa ja globaalissa palveluteollisuudessa on vielä suuremmat mahdollisuudet

Menettelyllä palautetaan Suomesta hävinnyttä kuluttajatuoteteollisuutta kiertotalouden palvelutyönä. Suomesta tehdään uusiokäyttö- ja kiertotalouden globaaliedelläkävijä.

Vastuuministeriöt: YM, TEM, MMM, VM, LVM

Muut toimijat: Yritykset, järjestöt, kunnat, teollisuus, kansalaiset, keksijät, Business Finland, Sitra, Posti, kaivosyhtiöt ja Suomen Malminjalostus

5 Ohjelman resursointi ja seuranta

Johtoryhmään tarvitaan myös uudelleenkäytön asiantuntija.

Uudelleenkäyttöä ja sen edistäminen pitää olla mukana kiertotalouden mittaristossa

- Paikallisessa kierrätyksessä ja uusiokäytössä nopea 5000 työpaikan tavoite 2025: vähintään yksi yksityinen, valtion tai kunnan kiertotalousasiantuntija, joka olisi neuvoja, valvoja ja kierrätystyöntekijä 1000 henkilön paikallista yhteisöä kohden eli 5000 työpaikkaa koko maahan sekä vuoteen 2035 10 000 työpaikan tavoite.

- uusiokäytön ja kiertotalouden innovaativisissa ratkaisuissa ja globaalissa palveluteollisuudessa voi olla vielä suuremmat tavoitteet

- Uusiokäytön ja kiertotalouden paikallisten SME-yritysten määrä vähintään satakertaiseksi ja useita maailmanlaajuisia sekä EUssa toimivia suuria yrityksiä uusiokäyttö- ja kiertotalouden palvelu- ja teollisuusratkaisuissa vuonna 2035

- Patenttien määrä.

- Sekajätteen määrän vähentäminen ja kierrätysmateriaalien vastaava nosto.

Ohjelmaan osoitetaan EUn elpymispaketin varoista esimerkiksi 30% käytännön ratkaisujen ja innovaatiohjelman luomiseksi.

Lausunnon valmistelivat erityisasiantuntija Jari Natunen ja Tuovi Kurttio.

SUOMEN LUONNONSUOJELULIITTO RY

Toimeksi saaneena

Tapani Veistola
suojelupäällikkö

Veistola Tapani
SLL